จุดเปลี่ยนของภาษากฎหมายไทยจากดั้งเดิมสู่สมัยใหม่[1]

The Turning point of Thai Legal Language: From Traditional to Modern Law

อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์[2] | **Amara Prasithrathsint**

สะเกษษ์ พุทธพิทักษ์[3] | **Saket Phutphitak**

บทคัดย่อ

กฎหมายและภาษากฎหมายมีความสำคัญต่อสังคม และผลงานในอดีตแสดงให้เห็นว่าภาษากฎหมายในหลายประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ในสังคมไทยยังไม่มีการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของภาษาในกฎหมายไทย บทความนี้มุ่งตอบคำถามว่ากฎหมายไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากแบบดั้งเดิมมาเป็นแบบสมัยใหม่อย่างปัจจุบันเมื่อใดและเกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาอย่างไร ผลการวิจัยพบว่าในสมัยก่อน กฎหมายไทยใช้ภาษาไทยล้วน ๆ จุดเปลี่ยนคือการทำสนธิสัญญาเบาว์ริ่งกับอังกฤษ สนธิสัญญานี้ร่างเป็นภาษาอังกฤษและมีการแปลเป็นภาษาไทยไว้คู่กัน ต่อมามีการร่างกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งร่างเป็นภาษาอังกฤษและมีการแปลเป็นภาษาไทย กฎหมายฉบับนี้ถือเป็นกฎหมายสมัยใหม่ฉบับแรกของไทย และเป็นต้นแบบของการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในลำดับต่อมา

---

[1] บทความนี้เคยนำเสนอในการประชุมวิชาการเรื่อง *ภาษาอังกฤษกับภาษาไทย ใครชนะ?: การแข่งขันกันระหว่างภาษาโลกกับภาษาประจำชาติในโลกยุคโลกาภิวัตน์* ณ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพุธที่ 24 พฤษภาคม 2560 ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้ทุนทำวิจัยและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชน

[2] ศาสตราจารย์ กิตติคุณ ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

[3] นักทรัพยากรบุคคลปฏิบัติการ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

คำสำคัญ : ภาษากฎหมาย กฎหมายไทย กฎหมายไทยสมัยใหม่

Abstract

Law and legal language are important to society. Past studies showed that they tended to change when society changed. Concerning Thai society, there has been no study that concentrate on changes in Thai legal language. This study aims to find out when Thai law changed from traditional to modern law and how the change was related to language use. The results show that the principal traditional Thai law is the Three Seals Law. The other minor ones are legal requirements and regulations determined by the king. These kinds of traditional law are in Thai only and the penalties are based on Thai traditional beliefs. The turning point of Thai law is the signing of the Bowring Treaty in 1855 between the United Kingdom and Thailand (the Kingdom of Siam). This treaty, which liberalized foreign trade in Siam, was written by Sir John Bowring's clerk in English and later translated into Thai. After this, the first modern Thai law was created in 1908 during the reign of King Rama V. It is known as the Penal Code of 127 RE. The content was based on Western laws, written in English and later translated into Thai. This law is the model for the Thai Civil and Commercial Code created later.

Keywords: Thai law, Thai legal language, Modern Thai law

ความนำ

กฎหมายเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคม ทำหน้าที่บังคับหรือกำหนดการลงโทษคนที่ทำผิด หรือทำสิ่งไม่ดีต่อสังคม ภาษาที่ใช้เขียนกฎหมายจึงมีความสำคัญด้วย ผลงานในอดีตชี้ให้เห็นความสำคัญของภาษาที่ใช้ในกฎหมาย แมลี (Maley, 2008) วิเคราะห์ภาษากฎหมายในฐานะที่กฎหมายเป็นสถาบันที่สำคัญของสังคม พบว่า ภาษากฎหมายมักเป็นวัจนลีลาตายตัว (frozen style) ที่แสดงอำนาจบังคับ (authoritative)

ภาษาจึงนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายด้วย งานของลุนด์ (Lunde, 2017) เสริมประเด็นที่ว่าภาษามีอำนาจบังคับ โดยแสดงให้เห็นว่าผู้มีอำนาจในรัสเซียตั้งใจเปลี่ยนภาษาในกฎหมายรัสเซียเพื่อให้สามารถควบคุมวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ เช่น ภาพยนตร์ วรรณคดี และศิลปะ บัลเตอิโร และกัมโป๊ส - ปารดิโล้ส (Balteiro and Campos - Pardillos, 2010) แสดงให้เห็นว่าภาษากฎหมายต้องปราศจากความกำกวม และพบว่าการใช้สำนวนละติน (Latin expression) ทำให้หลีกเลี่ยงความกำกวมได้ นอกจากนั้นยังพบด้วยว่าภาษากฎหมายอเมริกันที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษใช้สำนวนละตินมากกว่ากฎหมายของประเทศสเปน ซึ่งเขียนเป็นภาษาสเปน บทความของเฟอเรรี่ (Ferreri, 2016) ให้เหตุผลว่าภาษากฎหมายจะมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ ก็ต่อเมื่อมีรูปแบบที่เฉพาะเจาะจงเที่ยงตรง และใช้ศัพท์เฉพาะที่ไม่คุ้นเคยสำหรับผู้ที่ไม่รู้กฎหมาย การใช้ภาษาแบบทั่วไปร่างกฎหมาย จะส่งผลให้เกิดความไม่ชัดเจน และมีปัญหาเมื่อมีการแปลเพราะทำให้ได้ภาษาปลายทางที่คลุมเครือ ดังมีตัวอย่างจำนวนมากในเอกสารกฎหมายของสหภาพยุโรป

เกี่ยวกับประเทศไทย งานวิจัยเรื่อง *การวิเคราะห์วัจนลีลาภาษากฎหมายไทย* โดย สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ และคณะ (2558) แสดงให้เห็นลักษณะทางภาษาที่เป็นตัวบ่งชี้อำนาจและความซับซ้อนของภาษากฎหมายไทย เช่น การใช้คำว่า *ต้อง ให้ ห้าม อย่าห้ามมิให้* การใช้คำศัพท์เฉพาะที่คนทั่วไปอาจไม่เข้าใจ เช่น *สินบริคณห์ โมฆียกรรม อาชญาบัตร ปุริมสิทธิ* และการใช้รูปแบบประโยคที่ยาวและประกอบด้วยประโยคย่อยซ้อนกันหลายชั้น เช่น ประโยคข้างล่างนี้ ซึ่งเป็นหนึ่งประโยคที่ซับซ้อน ประกอบด้วยประโยคย่อยและวลีหลายหน่วยที่เชื่อมเข้าหากันด้วยคำเชื่อมที่ขีดเส้นใต้ไว้

> *“พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 เป็นกฎหมาย**ที่**มีเจตนารมณ์ให้อำนาจฝ่ายบริหารในการบริหารสถานการณ์**ที่**กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ **หรือ**อาจทำให้ประเทศ**หรือ**ส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศตกอยู่ในภาวะคับขัน **จน**อาจกระทบต่อเอกภาพและบูรณภาพแห่งอาณาเขต **รวมทั้ง**การแก้ไขปัญหา**ที่**เกิดจากภัยพิบัติสาธารณะ **และ**การฟื้นฟูสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน**ที่**ได้รับความเสียหาย”*

ถึงแม้กฎหมายเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดไว้อย่างเที่ยงตรงแน่นอน มีความผันแปรน้อย แต่กฎหมายก็ต้องปรับเปลี่ยนตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป เท่าที่ผู้วิจัยได้สำรวจผลงานในอดีต มีงานวิจัยที่แสดงให้เห็นการปรับเปลี่ยนกฎหมายของประเทศด้วยเหตุผลต่าง ๆ ตามความจำเป็นของสังคม และในการปรับเปลี่ยนก็จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเลือกภาษา หรือการแข่งขันกันของภาษาที่ใช้ร่างกฎหมายเสมอ ซึ่งก็เป็นประเด็นที่บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นในบริบทของสังคมไทยต่อไป โกลอน - ริโอ๊ส (Colón - Ríos, 2011) ศึกษาภาษาที่ใช้ในการร่างรัฐธรรมนูญในประเทศละตินอเมริกา (อเมริกาใต้) พบว่ามีหลายประเทศมีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่เพื่อให้คนที่พูดภาษาแตกต่างหลากหลายสามารถเข้าถึงรัฐธรรมนูญได้ ด้วยกระบวนการแปล คือ แปลภาษาสเปนเป็นภาษาพื้นถิ่น ทำนองเดียวกัน มีอูวิส (Meeuwis, 2015) ศึกษากฎหมายของประเทศคองโก ซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นของประเทศเบลเยี่ยม เมื่อได้อิสรภาพแล้วก็ต้องเผชิญกับปัญหาที่จะต้องปรับภาษากฎหมายให้แสดงประวัติความเป็นมาและทำให้คนพื้นเมืองเข้าใจด้วย นอกจากนั้นมีผลงานหลายเรื่องที่กล่าวถึงการใช้ภาษาอังกฤษในการร่างกฎหมาย เช่น เซฟตัน - กรีน (Sefton - Green, 2012) ซึ่งวิเคราะห์ความเป็นไปได้ของการใช้ภาษาอังกฤษในการร่างกฎหมายในสหภาพยุโรป สรุปได้ว่าถ้าจะใช้ภาษาอังกฤษเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว ก็จะต้องปรับเปลี่ยนภาษาอังกฤษที่ใช้เป็นภาษากฎหมายอย่างมาก แล้ฟเวอแร็ก (Laverack, 2015) ให้ข้อสรุปว่าภาษาฝรั่งเศสกำลังหมดบทบาทในกฎหมายนานาชาติของประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย และภาษาอังกฤษได้เข้ามาแทนที่แล้ว โดยเฉพาะในการเขียนกฎหมายอาญา แต่ในทางตรงข้าม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ภาษาอังกฤษก็อาจถูกลดบทบาทลง ดังที่ ไร้ท์ (Wright, 2016) แสดงให้เห็นว่าคำพิพากษาในศาลยุติธรรมของสหภาพยุโรปกำลังจะเลิกใช้ภาษาอังกฤษ แต่จะใช้หลายภาษาของยุโรปแทน เมื่อได้ทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกฎหมายของไทยที่เน้นการเปลี่ยนแปลง พบว่าแทบไม่มีเลย โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการเขียนกฎหมาย

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าจุดเปลี่ยนของกฎหมายและภาษากฎหมายไทยเกิดเมื่อใด และหลังจากนั้นกฎหมายไทยมีเนื้อหาและภาษาเปลี่ยนไปจากดั้งเดิมอย่างไร

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ *กฎหมายตราสามดวง ราชกิจจานุเบกษาในรัชกาลที่ 4* เอกสารกฎหมายอื่น ๆ และเอกสารประวัติศาสตร์ ส่วนการวิเคราะห์เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ และในการเสนอผลการวิจัยในบทความนี้ ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่เกี่ยวกับกฎหมาย และตอนที่เกี่ยวกับภาษา ตอนที่เกี่ยวกับกฎหมายเริ่มด้วยการแสดงให้เห็นลักษณะของกฎหมายแบบดั้งเดิม คือ กฎหมายตราสามดวง แล้วก็มาถึงจุดเปลี่ยนในสมัยรัชกาลที่ 3 คือ การลงนามสนธิสัญญาเบาว์ริ่ง จากนั้นผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นพัฒนาการของกฎหมายไทยหลังจากจุดเปลี่ยนมาถึงกฎหมายสมัยใหม่ กฎหมายที่นำมาวิเคราะห์ คือ กฎหมายใน*ราชกิจจานุเบกษา* ในรัชกาลที่ 4 กฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 5 – 6 และท้ายสุด คือ สมัยปัจจุบัน ตอนที่สองก็จะเป็นการแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาตามการเปลี่ยนแปลงของกฎหมายในสมัยต่าง ๆ ดังกล่าว

กฎหมายไทยแบบดั้งเดิม : กฎหมายตราสามดวง

กฎหมายไทยแบบดั้งเดิม คือ *กฎหมายตราสามดวง* ตามที่กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง *กฎหมายตราสามดวง : หน้าต่างสังคมไทย* (วินัย พงษ์ศรีเพียร, 2549 : 10) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1) โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนักปราชญ์ราชบัณฑิต 11 คน ให้ตรวจสอบชำระกฎหมายเก่าที่ตกทอดมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และจัดทำประมวลกฎหมายขึ้นมาใหม่ ทรงประกาศใช้ใน พ.ศ. 2348 ประมวลกฎหมายนี้เป็นที่รู้จักกันในนาม “กฎหมายตราสามดวง” คำว่า ตราสามดวง หมายถึง ตราที่รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้ประทับลงบนประมวลกฎหมายดังกล่าว ซึ่งได้แก่ตราในภาพที่ 1 เรียงลำดับจากซ้ายไปขวา คือ (1) ตราพระราชสีห์ (2) ตราพระคชสีห์ (3) ตราบัวแก้ว

(1) ตราพระราชสีห์ เป็นตราสำหรับตำแหน่งสมุหนายก มีอำนาจปกครองหัวเมืองฝ่ายเหนือ

(2) ตราพระคชสีห์ เป็นตราสำหรับตำแหน่งสมุหกลาโหม มีอำนาจปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้

(3) ตราบัวแก้ว เป็นตราสำหรับตำแหน่งโกษาธิบดี/กรมคลัง มีอำนาจปกครองหัวเมืองชายทะเลตะวันออก

ภาพที่ 1 : ตราสามดวง (วินัย พงษ์ศรีเพียร, 2549 : 16)

ในกฎหมายตราสามดวงฉบับจริง ตราทั้ง 3 ดวง มีลักษณะดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 : ตรา 3 ดวงในเอกสารกฎหมายตราสามดวงฉบับจริง (วินัย พงษ์ศรีเพียร, 2549 : 18)

เนื้อหาในกฎหมายตราสามดวง

กฎหมายตราสามดวงมีเนื้อหาตามที่ระบุไว้เป็นหัวข้อ ซึ่งจะสังเกตได้ว่าใช้คำศัพท์เฉพาะที่โบราณยากแก่การเข้าใจสำหรับคนปัจจุบัน ดังนี้

พระธรรมสาตร

หลักอินทภาษ

พระไอยการลักษณตระลาการ
พระธรรมนูน
พระไอยการลักษณรับฟ้อง
พระไอยการลักษณภญาน
พระไอยการพรหมศักดิ
พระไอยการบานผแนก
พระไอยการลักษณผัวเมีย
พระไอยการทาษ
พระไอยการลักภาลูกเมียผู้คนท่าน
พระไอยการลักษณมรดก
พระไอยการลักษณกู้หนี้
พระอายการเบดเสรจ
พระไอยการลักษรวิวาทตีด่ากัน
พระไอยการลักขณโจร

ตัวอย่างข้อความในกฎหมายตราสามดวง

“ผู้ใดทุจริตรจิตรบาปหยาบช้าเปนโจรลักเอาองคพระพุทธิรูปทอง, หนาก, เงิน, แก้ว, สำฤท, ทองแดงหรือดีบุก แลสิ่งใดซึ่งเปนรูปพระปัติมากอรอยู่นั้นไปขายหรือทำลายก็ดี เอาไปหมีทันขายแลเอาไปหมีทันทำลายจับได้ที่ใด ๆ ก็ดี ให้เกาะกุมมันมาถามเอาพวกเพื่อนรู้เหนเปนเพื่อนซื้อขายทำด้วยกันจงได้ ถ้าเปนสัจโดยคำโจรให้ทวนด้วยลวดหนังคล 60 ที ให้ตัดตีนสีนมือพวกเพื่อน ทังนั้นเสีย แล้ว ให้ไหมเปนเบี้ยคล 700,000 บุณพระพุทธรูปนั้น ส่วรโจรแลพวกมันนั้นให้ฆ่าเสียไช้บาปมันจงล้างแล้ว”

(พระไอยการลักษณโจร บทที่ 47)

“มาตราหนึ่ง พ่อแม่ลูกพี่น้องยายหลาน ตาหลานลุงน้าหลานทำชู้กัน ไช้ให้ทำแพลอยผู้นั้นเสียในชะเล ให้เจ้าพ่อแม่พี่น้องพลีเมืองท่านทัง 4 ประตู ไก่ 8 ตัว ให้พระสงฆพราหมณาจารยสวดมนตรทำพิทธีการระงับอุบาทวจันไร น้ำฟ้า น้ำฝนจึงจะตกเปนประโยชนแก่คนทังหลาย ฝ่ายพ่อแม่พี่น้องรู้ว่าลูกหลานทำมิชอบมิได้ว่ากล่าว ท่านว่าเลมิดให้ลงโทษโดยโทษาณุโทษ”

(พระไอยการลักษณผัวเมีย บทที่ 36)

จุดเปลี่ยนของภาษากฎหมายไทย : สนธิสัญญาเบาว์ริ่ง

จุดเปลี่ยนของกฎหมายและภาษากฎหมายไทย คือ การลงนามในสนธิสัญญาเบาว์ริ่ง (Bowring Treaty) เมื่อ พ.ศ. 2398 ซึ่งเป็นช่วงต้นของรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2394 – 2411) เป็นหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีประเทศอังกฤษแลประเทศสยาม (Treaty of Friendship and Commerce between the British Empire and the Kingdom of Siam) บนปกสมุดไทย ใช้ชื่อว่า *หนังสือสัญญาเซอยอนโบวริง* ตามที่กล่าวในหัวข้อ “Siam” ในสารานุกรมบริตันนิก้า (Encyclopædia Britannica Eleventh Edition, 1910 – 11) สนธิสัญญาเบาว์ริ่งเป็นสนธิสัญญาที่ราชอาณาจักรสยามทำกับสหราชอาณาจักร ลงนามเมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2398 โดยเซอร์จอห์น เบาว์ริ่ง ราชทูตที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถวิกตอเรียได้แต่งตั้งให้เข้ามาทำสนธิสัญญาในประเทศสยาม สาระสำคัญของสนธิสัญญานี้ คือ ให้ไทยเปิดการค้าเสรีกับต่างประเทศ และให้มีการปรับเปลี่ยนกฎระเบียบการค้าระหว่างประเทศ สนธิสัญญาดังกล่าวยังอนุญาตให้จัดตั้งกงสุลอังกฤษในกรุงเทพมหานครและรับประกันสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ตลอดจนอนุญาตให้ชาวอังกฤษสามารถถือครองที่ดินในสยามได้ ชัย เรืองศิลป์ (2545 : 155) อธิบายว่าสนธิสัญญานี้ทำให้ไทยมีการสร้างระบบการนำเข้าและส่งออกใหม่ โดยเพิ่มเติมจากสนธิสัญญาเบอร์นี่ ซึ่งได้รับการลงนามระหว่างสยามและสหราชอาณาจักรก่อนหน้านี้ใน พ.ศ. 2369

เหตุที่ผู้วิจัยสรุปว่าสนธิสัญญาเบาว์ริ่งเป็นจุดเปลี่ยนของกฎหมายและภาษากฎหมายไทย เนื่องจากสนธิสัญญานี้แรกเริ่มเขียนเป็นภาษาอังกฤษ และต่อมามีการแปลเป็นภาษาไทยไว้คู่กัน (ดูภาพที่ 3) นับเป็นครั้งแรกที่แวดวงกฎหมายไทยมีภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) เข้ามาเกี่ยวข้อง

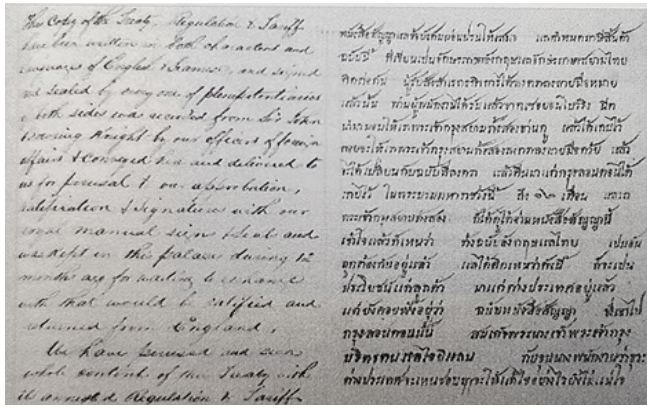

ภาพที่ 3 : สนธิสัญญาเบาว์ริ่ง

อิทธิพลของภาษาอังกฤษในกระบวนการร่างสนธิสัญญาเบาว์ริ่ง ปรากฏเด่นชัดในข้อความข้างล่างนี้

"...เซอยอนโบวริงให้เสมียรอังกฤษร่างรูปโครงความหนังสือสัญญาลงกระดาษในภาษาอังกฤษทั้งสามท่อน คือข้อสัญญาแลความบังคับผ่อนปรนให้เสมอ แลกำหนดภาษีสินค้าเสร็จทุกอย่าง เปนสำนวนลำดับภาษาอังกฤษ ฯ ฝ่ายผู้รับสั่งสำเรทธกิจการฝ่ายเรากรุงสยามไม่มีความรู้ในภาษาอังกฤษเลย จึ่งได้หาล่ามที่สมควรได้ขอให้แปลโครงความภาษาอังกฤษนั้นออกเปนไทย แต่ตามลำดับคำต่อคำตามประสงค หมายความตามสำนวนอังกฤษนั้น หาได้ไล่เลียงหาได้อธิบายคำแลแก้ไขสำนวนให้ต้องสำนวนไทยไม่ สำนวนยังขมุกขมัวน่ากลัวจะเปนที่ตั้งเหตุให้เข้าใจผิดกัน รู้ความไม่ต้องกันอยู่บ้าง ครั้นจะขอชำระให้ถูกก็ไม่มีเวลาจะทำเพราะเซอยอนโบวริง นีตรีบร้อนรนจะไปเมืองห้องกงโดยเรวฯ ฝ่ายท่านผู้รับสั่งสำเรทธกิจการฝ่ายเราก็ได้ตั้งความเชื่อแลไว้ใจยอมตามในโครงภาษาอังกฤษ"

พัฒนาการของกฎหมายไทยนับตั้งแต่จุดเปลี่ยน

ราชกิจจานุเบกษา ในรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2401) : ตัวเชื่อมระหว่างกฎหมายดั้งเดิมกับกฎหมายสมัยใหม่

ราชกิจจานุเบกษา ในรัชกาลที่ 4 (สำนักราชเลขาธิการ 2537) มีเนื้อหาบางส่วนที่น่าจะถือว่าเป็นกฎหมายไทย เป็นหนังสือที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) โปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์ขึ้น โดยรวบรวมเนื้อความจากวารสารราชกิจจานุเบกษา ซึ่งเดิมออกราย 15 วัน และต่อมาออกทุกวันอังคาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์ในรูปของหนังสือ ซึ่งมีหน้าปกดังแสดงในภาพที่ 4 และภายในเล่มมีพระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ 4 ดังภาพที่ 5

เนื้อหาส่วนใหญ่ในหนังสือเล่มนี้ถือว่าเป็นกฎหมายไทยที่มีระยะเวลาใกล้กับกฎหมายตราสามดวงมากที่สุด แต่เกิดขึ้นหลังจากจุดเปลี่ยน ดังนั้นเมื่อพิจารณารายละเอียดแล้วจะพบว่ามีความโบราณอยู่พอสมควรทั้งในด้านเนื้อหากฎหมายและภาษา แต่ก็มีการปรับเปลี่ยนกฎระเบียบหลายประการไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะสังคมไทยสมัยนั้นได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งอิทธิพลตะวันตกแล้ว เอกสารฉบับนี้ถือว่าตัวเชื่อมระหว่างกฎหมายแบบดั้งเดิมกับกฎหมายสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 4 : หน้าปกหนังสือราชกิจจานุเบกษา ในรัชกาลที่ 4

ภาพที่ 5 : พระราชลัญจกรประจำพระองค์รัชกาลที่ 4 ที่ปรากฏในหนังสือราชกิจจานุเบกษา ในรัชกาลที่ 4

เนื้อหาของหนังสือ ราชกิจจานุเบกษา ในรัชกาลที่ 4

ราชกิจจานุเบกษา ในรัชกาลที่ 4 มีเนื้อหาที่เป็นกฎหมายภายใต้หัวข้อว่า “ประกาศ” ซึ่งประเมินได้ว่าเป็นเนื้อหาส่วนใหญ่ของหนังสือ เนื้อหาอื่น ๆ ได้แก่ ข่าว ซึ่งอยู่ภายใต้หัวข้อ “แจ้งความต่าง ๆ” การแต่งตั้งข้าราชการหรือพระสงฆ์ ภายใต้หัวข้อ “ตั้งตำแหน่ง” การว่ากล่าวตักเตือนเรื่องการใช้ภาษา ภายใต้หัวข้อ “เตือนสติ” ตัวอย่างหัวข้อย่อย เช่น “เตือนผู้ใช้คำหยาบ” “เตือนผู้ใช้คำผิด” นอกนั้นก็เป็นข่าวเฉพาะอื่น ๆ เช่น “ประสูตร” (ประสูติ) “ข่าวตาย” “ข่าวเพลิงไหม้” “น้ำฝน” และ “เบ็ดเตล็ด”

ในบทความนี้ ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงเพียงเนื้อหาที่เป็นกฎหมายเท่านั้น ซึ่งปรากฏภายใต้หัวข้อ “ประกาศ” ดังมีหัวข้อตามที่ปรากฏในสารบัญ ดังนี้

ประกาศต่าง ๆ[4]

ประกาศที่ 1	ว่าด้วยออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา
ประกาศที่ 2	ว่าด้วยวันสงกรานต์ในปีมเมีย 1220
ประกาศที่ 3	ว่าด้วยเรื่องผูกปี้ (การเรียกเก็บเงินจากชาวจีนแทนการเกณฑ์แรงงาน)
ประกาศที่ 4	พระราชทานนามคลอง

[4]คัดสารบัญมาโดยคงข้อความและตัวสะกดให้เหมือนของเดิม อาจมีการละข้อความที่ยาวเกินไปบ้าง โดยใส่เครื่องหมาย ฯลฯ ไว้ ทั้งนี้ผู้วิจัยต้องการให้เห็นวิธีการเขียนสะกดคำ วัจนลีลาภาษาไทย และเรื่องราวที่ทำให้เกิดกฎหมายขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4

ประกาศที่ 5 ว่าด้วยจ่ายเงินภาษีเข้า (ข้าว) บำรุงพระนคร
ประกาศที่ 6 ทรงปฏิสังขรณ์พระราชวัง ฯลฯ
ประกาศที่ 7 ไม่ให้เรียกเงินค่านาที่ราษฎรถากถางทำขึ้นใหม่ในปีแรกทำ
ประกาศที่ 8 ว่าด้วยค่าธรรมเนียมตราภูมิ
ประกาศที่ 9 ค่าธรรมเนียมหนังสือคุ้มศัก 1 ยก 12 ยก
ประกาศที่ 10 ว่าด้วยผู้ซึ่งจะถวายเรื่องราวฎีกา
ประกาศที่ 11 พระราชพิธีจรดพระนังคัล
ประกาศที่ 12 ว่าด้วยผู้ใช้คำผิด
ประกาศที่ 13 ว่าด้วยเรื่องอากรเตาสุรากรุงเก่า
ประกาศที่ 14 ห้ามไม่ให้ขอทำภาษีพลู
ประกาศมาให้แจ้งที่ 15 ว่าด้วยชื่อพระที่นั่งในกรุงเทพฯ
ประกาศที่ 16 ว่าด้วยผู้ที่จะได้รับพระราชทานเบี้ยหวัด
ประกาศที่ 17 ว่าด้วยผู้ซึ่งจะถวายตัวเปนมหาดเล็ก
ประกาศที่ 18 ห้ามไม่ให้ผู้ซึ่งเปนหนี้แลเปนทาส แลผู้ขายนายประกันหนีไปอาไศรยวังเจ้า บ้านขุนนาง
ประกาศที่ 19 ว่าด้วยผู้ซึ่งจะช่วยคน แลให้กู้ยืม
ประกาศที่ 20 ห้ามไม่ให้เจ้าของวังเจ้าของบ้านเกลี้ยกล่อมรับรองเอาคนไปขัดขวางไว้
ประกาศที่ 21 ว่าด้วยผู้ที่มีความชั่วความผิด
ประกาศที่ 22 ว่าด้วยพระยาไชยา
ประกาศที่ 23 บอกน้ำฝนต้นเข้า แลห้ามไม่ให้ลือการผิดๆ
ประกาศที่ 24 ยกอากรเก็บตลาด เรียกเปนภาษีแลข่าวจันทรุปราคา
ประกาศที่ 25 เรื่องดาวหาง
ประกาศที่ 26 ว่าด้วยผู้ซึ่งถวายเรื่องราวฎีกา
ประกาศที่ 27 ว่าด้วยเรื่องยิงปืน

ประกาศที่ 28 ทรงอนุญาตข้าราชการฝ่ายในในการที่จะออกนอกราชการแลว่าด้วยหญิงมีบันดาศักดิ์จะมีผัว
ประกาศที่ 29 ข้าราชการฝ่ายในทูลลาออกนอกราชการ
ประกาศที่ 30 จับผู้ร้ายทิ้งไฟ
ประกาศที่ 31 ว่าด้วยผู้ซึ่งจะเฝ้า กรมหมื่นถาวร กรมหมื่นอลงกฎ
ประกาศที่ 32 ว่าด้วยวันสงกรานต์ในปีมแม 1221
ประกาศที่ 33 ให้ผู้คุมคนโทษ บอกมูลนายของตน เมื่อขณะมีผู้มาชิงเอาคนโทษไปภายใน 7 วัน
ประกาศที่ 34 ให้ผู้เปนเจ้าของบ้า เปนธุระในคนบ้า
ประกาศที่ 35 ว่าด้วยผู้ซึ่งเกี่ยวข้องด้วยทาสลูกหนี้ภรรยาของตัวหนีไปอยู่วังเจ้าบ้านขุนนาง ฯลฯ
ประกาศที่ 36 ห้ามไม่ให้ขี่ม้า จูงม้ามาเลี้ยงในพระบรมมหาราชวัง
ประกาศที่ 37 ให้ข้าราชการที่จะถวายเรื่องราว จดหมายหางว่าว ลงชื่อประทับตราเปนสำคัญ
ประกาศที่ 38 ให้พนักงานรับฟ้องความมรฎก คัดข้อความ... ฯลฯ
ประกาศที่ 39 บอกนามพระที่นั่ง นามป้อม นามท่าที่ประทับที่ท่าราชวรดิฐ

เมื่อพิจารณารายละเอียดแล้ว เป็นที่สังเกตได้ว่ากฎหมายที่อยู่ในรูปของประกาศใน *ราชกิจจานุเบกษา* ในรัชกาลที่ 4 มักเริ่มต้นด้วยการเล่าเหตุการณ์ ความเป็นมา ซึ่งเป็นสาเหตุของความจำเป็นต้องประกาศกฎหมายเพื่อความเรียบร้อยของบ้านเมือง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ และปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับประชาชน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงรับทราบและทรงแก้ปัญหาด้วยการประกาศข้อห้าม หรือบทลงโทษให้ทราบทั่วกัน ดังตัวอย่างที่คัดลอกมา ดังนี้

ตัวอย่างข้อความกฎหมายใน *ราชกิจจานุเบกษา ในรัชกาลที่ 4*

ประกาศที่ 34

> *"...ถ้าญาติพี่น้องบุตรหลานบ่าวทาสของผู้ใดแลลูกวัดคฤหัสถ์สามเณรสิดของพระองค์ไร เสียจริตเปนบ้าคลุ้มคลั่ง ฤาคลุ้มดีคลุ้มร้ายเปนคราว ๆ มีอยู่ก็ให้ผู้นั้นเอาใจใส่รักษาพยาบาลกักขังระวังให้แน่นหนามั่งคง อย่าปล่อยให้เที่ยวไปมาตามลำพังได้ ถ้าคนเสียจริตพลัดแพลงหลบหนีไปเมื่อใด ก็ให้เจ้าของบ้านเจ้าของเรือนญาติพี่น้องฤาผู้ที่รับคนเสียจริตไว้รักษานั้นมาอายัดบอกรูปพรรณสัณฐานตำนิกิริยาอาการ ต่อเวนกรมวังให้แน่นอน... อนึ่งถ้าญาติพวกพ้องรับ คนเสียจริตไว้รักษาพยาบาล ปล่อยทิ้งไว้ให้เที่ยวไปมาได้ตามลำพังถ้าคนเสียจริตนั้นเข้ามาในพระบรมมหาราชวังถึงชั้นใน คือล่วงเข้ามาในประตูพิมานไชยศรี ประตูดุสิดาราม ประตูศรีสุนทร ... เจ้าพนักงานจับได้ถ้ามีศาสตราวุธด้วย ให้ปรับไหมญาติพวกพ้องของคนเสียจริตเปนเงินตราสามชั่งถ้าไม่มีเครื่องศาสตราวุธให้ปรับไหมสองชั่ง ถ้าจับได้ที่ชั้นกลาง คือล่วงประตูวิเสศไชย ประตูเทวาภิทักษ์...ถ้ามีอาวุธให้ปรับไหมสองชั่ง ถ้าไม่มีอาวุธให้ปรับไหมชั่งสิบตำลึง ถ้าจับได้ที่ชั้นนอก คือล่วงเข้ามาในประตูพิทักษบวร ประตูสุนทรทิศา... ถ้ามีอาวุธให้ปรับไหมชั่งสิบตำลึง ไม่มีอาวุธให้ปรับไหมชั่งหนึ่ง ถ้าจับได้ที่ชั้นรอบนอกจังหวัด พระบรมมหาราชวัง มีศาสตราวุธให้ปรับไหมห้าตำลึง ไม่มีศาสตราวุธให้ปรับไหมสามตำลึง แลเงินค่าปรับทั้งปวงนี้ จะพระราชทานเปนรางวันแก่เจ้าพนักงานผู้จับ แลให้กรมมหาดไท กรมพระกลาโหม กรมพระสัศดีกรมเมือง นายอำเภอ สังฆการี ..."*
>
> (ราชกิจจานุเบกษา ในรัชกาลที่ 4 หน้า 199 – 201)

การปรับเปลี่ยนเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ของกฎหมายไทย

คำว่า "สมัยใหม่" หรือ "ยุคสมัยใหม่" (Modern Period / Modern Era) โดยทั่วไปหมายถึงยุคที่ต่อจากการสิ้นสุดของยุคกลาง (the Middle Ages หรือ Medieval Period) เริ่มราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นยุคฟื้นฟูศิลปะวิทยาการ (Renaissance) และความรู้ความคิดทางวิทยาศาสตร์ได้เข้ามาแทนที่ความรู้ความคิดแบบโบราณ

สำหรับประเทศไทย เป็นที่ยอมรับกันว่าประเทศไทยปรับเปลี่ยนเป็นสังคมสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ งานวิจัยหลายเรื่อง เช่น (Riggs, 1967 และ Jacobs, 1971) ได้วิเคราะห์สังคมไทยในช่วงนี้ และแสดงให้เห็นสาเหตุและกระบวนการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านที่ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนโฉมหน้าจากการเป็นสังคมดั้งเดิมมาเป็นสังคมสมัยใหม่ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิรูปประเทศไทยหลายด้าน เช่น การเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ การคมนาคมขนส่ง และด้านกฎหมายด้วย กฎหมายของไทยเริ่มเข้าสู่ยุคสมัยใหม่และเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งกลายเป็นกฎหมายแบบสมัยใหม่

“กฎหมายแบบสมัยใหม่” ในบทความนี้ หมายถึง กฎหมายแต่ละประเภทที่ได้รับอิทธิพลด้านภาษาและแนวคิดหรือปรัชญาจากกฎหมายของชาติตะวันตก ซึ่งเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ดังเห็นได้ในกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) และพัฒนาต่อมาจนกลายเป็นกฎหมายปัจจุบัน

กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) : กฎหมายที่เริ่มเข้าสู่ยุคสมัยใหม่

กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ถือเป็นกฎหมายไทยที่เริ่มมีลักษณะความเป็นสมัยใหม่ เป็นกฎหมายที่ร่างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โดยมีนายยอร์ช ปาดูซ์ (Georges Padoux) นักกฎหมายชาวฝรั่งเศส เป็นประธานกรรมการร่าง เนื้อหาของกฎหมายฉบับนี้อาศัยหลักกฎหมายของประเทศตะวันตก และเป็นการยกเลิกการใช้กฎหมายอาญาเดิมและการลงโทษแบบดั้งเดิม เช่น กฎหมายตราสามดวง การลงโทษแบบจารีตนครบาล การพิสูจน์ด้วยวิธีดำน้ำลุยเพลิง เป็นต้น ภาษาที่ใช้ในการร่าง คือ ภาษาอังกฤษ ภายหลังมีการเผยแพร่และแปลเป็น 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย อังกฤษ และฝรั่งเศส

โดยทั่วไป สังเกตได้ว่าภาษาที่ใช้ในกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. 127 เป็นภาษาทางการ ถ้อยคำกระชับ ความหมายชัดเจน มีการกำหนดศัพท์เฉพาะทางกฎหมายใหม่ ดังแสดงในตัวอย่างที่คัดมา เป็นกฎหมายที่กำลังพัฒนาสู่ยุคสมัยใหม่ มีความคล้ายคลึงกับกฎหมายปัจจุบันมากกว่าคล้ายกฎหมายดั้งเดิม และถือว่าเป็นพื้นฐานของกฎหมายปัจจุบัน ดังจะเห็นได้ในตารางที่ 1 ซึ่งแสดงข้อความเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. 127 (รัชกาลที่ 5) และกฎหมายสมัยใหม่ดังนี้

ตัวอย่างเนื้อหาในกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. 127

"มาตรา 172 ผู้ใดทำลายวัดถุ หรือสถานอันเปนที่เคารพในทางสาสนาของบุคคลจำพวกใดใดก็ดี ทำให้วัดถุหรือสถานเช่นว่ามานั้นชำรุดทรุดโทรมเสียหายก็ดี ถ้ามันทำโดยอาการที่พึงเห็นได้ว่าเปนข้อหมิ่นประมาทแก่สาสนาของผู้หนึ่งผู้ใดใช้ ท่านว่ามันมีความผิดต้องรวางจำคุกไม่เกินกว่าสามปี แลให้ปรับไม่เกินกว่าพันบาทด้วยอีกโสดหนึ่ง"

ตารางที่ 1 : เปรียบเทียบกฎหมายอาญาสมัยต่างๆ

กฎหมายตราสามดวง (พ.ศ. 2348)	กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451)	ประมวลกฎหมายอาญา (พ.ศ. 2499)
บทที่ 47 (พระไอยการลักขณโจร) *ผู้ใดทุจริตรจิตรบาปหยาบช้าเปนโจรลักเอาองคพระพุทธิรูปทอง, หนาก, เงิน, แก้ว, ลำฤท, ทองแดงหรือดีบุก แลสิ่งใดซึ่งเปนรูปพระปัติมากอรอยู่นั้นไปขาย หรือทำลายก็ดี เอาไปหมีทันขายแลเอาไปหมีทันทำลายจับได้ที่ใด ๆ ก็ดี ให้เกาะกุมมันมาถามเอาพวกเพื่อนรู้เหนเปนเพื่อนซื้อขายทำด้วยกันจงได้ ถ้าเปนสัจโดยคำโจรให้ทวนด้วยลวดหนังคล 60 ที ให้ตัดตีนสีนมือพวกเพื่อนทังนั้นเสีย แล้วให้ไหมเปนเบี้ยคล 700000 บุณพระพุทธรูปนั้น ส่วรโจรแลพวกมันนั้นให้ฆ่าเสียไช้บาปมันจงล้างแล้ว*	**มาตรา 172** *ผู้ใดทำลายวัดถุ หรือสถานอันเปนที่เคารพในทางสาสนาของบุคคลจำพวกใดใดก็ดี ทำให้วัดถุหรือสถานเช่นว่ามานั้นชำรุดทรุดโทรมเสียหายก็ดี ถ้ามันทำโดยอาการที่พึงเห็นได้ว่าเปนข้อหมิ่นประมาทแก่สาสนาของผู้หนึ่งผู้ใดใช้ ท่านว่ามันมีความผิดต้องรวางจำคุกไม่เกินกว่าสามปี แลให้ปรับไม่เกินกว่าพันบาทด้วยอีกโสดหนึ่ง*	**มาตรา 206** *ผู้ใดกระทำด้วยประการใดๆ แก่วัตถุหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนาของหมู่ชนใด อันเป็นการเหยียดหยามศาสนานั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปี หรือปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงหนึ่งหมื่นสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ*

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ : กฎหมายที่มีความเป็นสมัยใหม่

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีลักษณะเป็นกฎหมายสมัยใหม่ ใช้ระยะเวลาร่างตั้งแต่ พ.ศ. 2451 – 2478 โดยในช่วง พ.ศ. 2451 – 2466 ดำเนินการโดยคณะกรรมการร่างไทย - ฝรั่งเศส ต่อมา ในช่วง พ.ศ. 2466 – 2478 ดำเนินการโดยกรมร่างกฎหมาย (ปัจจุบันคือ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา) เป็นที่สังเกตได้ว่า ประมวลกฎหมายนี้ มีการกำหนดศัพท์เฉพาะ นิยาม และคำทับศัพท์ใหม่ เช่น *ห้างหุ้นส่วน สินไหม ทดแทน เช็ค* ฯลฯ ซึ่งเป็นศัพท์ที่ใช้ในปัจจุบันด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นกฎหมายที่มีลักษณะเป็นสมัยใหม่แล้วเพราะต่างจากกฎหมายตราสามดวงมาก แต่ใกล้เคียงกับกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในปัจจุบัน ดังเห็นได้จากข้อความเปรียบเทียบในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 : เปรียบเทียบกฎหมายแพ่งสมัยต่างๆ

กฎหมายตราสามดวง (พ.ศ. 2348)	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 (พ.ศ. 2477)	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 (พ.ศ. 2519)
บทที่ 21 (พระไอยการลักษณรับฟ้อง) *อนึ่ง ในฟ้องนั้นเป็นคนอุทลุม มิได้รู้คุณพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย อันหาความแก่พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ก็ดี ให้ยกฟ้องเสีย*	**มาตรา 1534** *ผู้ใดจะฟ้องบุพการีของตนเป็นคดีแพ่งหรืออาญาไม่ได้ แต่เมื่อผู้นั้นร้องขอ พนักงานอัยการจะยกคดีขึ้นว่ากล่าวก็ได้*	**มาตรา 1562** *ผู้ใดจะฟ้องบุพการีของตนเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญามิได้ แต่เมื่อผู้นั้นหรือญาติสนิทของผู้นั้นร้องขอ อัยการจะยกคดีขึ้นว่ากล่าวก็ได้*

รัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญ ถือเป็นกฎหมายสมัยใหม่ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในประเทศไทย จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 เป็นกฎหมายที่ไม่ปรากฏอิทธิพลจากต่างประเทศในการร่าง *พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน*

สยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรก ร่างโดยคณะราษฎร ต่อมาประเทศไทยมี*รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475* ซึ่งร่างโดยคณะอนุกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งจากสภาผู้แทนราษฎร (ฝ่ายนิติบัญญัติ) ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ร่างกฎหมายไทย

จากคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ไม่ปรากฏว่ามีที่ปรึกษากฎหมายชาวต่างชาติอยู่ในกระบวนการร่างกฎหมายแต่อย่างใด ตามข้อความดังนี้

> *“โดยที่คณะราษฎรได้ขอร้องให้อยู่ใต้ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม เพื่อบ้านเมืองจะได้เจริญขึ้น และโดยที่ได้ทรงยอมรับตามคำขอร้องของคณะราษฎร”*
>
> (พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475)

> *“บัดนี้ อนุกรรมการได้เรียบเรียงรัฐธรรมนูญฉะบับถาวรสนองพระเดชพระคุณสำเร็จลงด้วยดีนำเสนอสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาปรึกษาลงมติแล้วจึ่งทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายคำปรึกษาแนะนำด้วยความยินยอมพร้อมที่จะตราเป็นรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินได้เมื่อและทรงพระราชวิจารณ์ถี่ถ้วนทั่วกระบวนความแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นสมควรพระราชทานพระบรมราชานุมัติ”*
>
> (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475)

เป็นที่น่าสังเกตว่ารัฐธรรมนูญฉบับแรกกับฉบับที่สอง (ในคอลัมน์ที่ 1 และ 2) แม้จะร่างในปีเดียวกัน แต่มีการใช้ภาษาที่ต่างกันในการกล่าวประเด็นเดียวกัน คือ เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ดังแสดงในตารางที่ 3 (ดูข้อความที่ขีดเส้นใต้) ในสมัยต่อมา (คอลัมน์ ที่ 3) ซึ่งห่างจากฉบับที่สองถึง 6 ทศวรรษ การใช้คำยังคงเหมือนเดิม ยกเว้นมีการใช้คำบ่งชี้ถึงราชาศัพท์ที่เด่นชัดมากขึ้นในบทบัญญัติเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ (ใช้คำว่า “ทรง”) ดังแสดงให้เห็นในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 : เปรียบเทียบรัฐธรรมนูญฉบับ 2475 - 2534

พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475	รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534
มาตรา 6 *กษัตริย์จะถูกฟ้องร้องคดีอาชญายังโรงศาลไม่ได้เป็นหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎรจะวินิจฉัย*	**มาตรา 3** *องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการ ผู้ใดจะละเมิดมิได้*	**มาตรา 6** *องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้*

กฎหมายระหว่างประเทศ : รัชกาลที่ 6

กฎหมายระหว่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นกฎหมายไทยที่แปลมาจากต่างประเทศ แสดงความเป็นสมัยใหม่ของกฎหมายไทย หนังสือ *หัวข้อกฎหมายนานาประเทศ แพนกคดีเมือง* เป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) เมื่อ พ.ศ. 2457 ดังพระราชปรารภว่า *"...บุคคลอันเปนส่วนของชาติที่จะเข้าสู่สมาคมแห่งนานาประเทศควรจะต้องรู้กฎหมายนานาประเทศไว้บ้าง จึงจะประพฤติถูกต้องตามความนิยมของนานาประเทศ..."* โดยทรงอ้างอิงจากหนังสือ *The Principles of International Law* ของ ที. เจ. ลอว์เร็นซ์ (Lawrence, 1895)

กฎหมายระหว่างประเทศ : กฎบัตรสหประชาชาติ

กฎบัตรสหประชาชาติ ได้รับการแปลเป็นภาษาไทย เมื่อประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติใน พ.ศ. 2489 สังเกตได้ว่าเน้นการใช้ภาษาไทยโดยมีความพยายามใช้ภาษาไทยให้มากที่สุด โดยการแปลและบัญญัติศัพท์เฉพาะขึ้นใหม่แทนที่จะใช้คำภาษาต่างประเทศ จึงแทบไม่พบการใช้คำทับศัพท์เลย ดังแสดงในตารางที่ 4 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4 : กฎบัตรสหประชาชาติ

ภาษาอังกฤษ (ต้นฉบับ)	ภาษาไทย (แปล)
Article 1 The Purposes of the United Nations are: 1. To maintain international peace and security, and to that end: to take effective collective measures for the prevention and removal of threats to the peace, and for the suppression of acts of aggression or other breaches of the peace, and to bring about by peaceful means, and in conformity with the principles of justice and international law, adjustment or settlement of international disputes or situations which might lead to a breach of the peace; 2. To develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace;	**มาตรา 1** ความมุ่งหมายของสหประชาชาติมีดังนี้ 1. เพื่อธำรงไว้ซึ่งสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ และมุ่งต่อจุดหมายปลายทางอันนี้ จะได้ดำเนินมาตรการร่วมกัน อันมีผลจริงจังเพื่อการป้องกัน และการขจัดปัดเป่าการคุกคามต่อสันติภาพ และเพื่อปราบปรามการรุกรานหรือการล่วงละเมิดอื่น ๆ ต่อสันติภาพ ตลอดจนนำมาโดยสันติวิธีและสอดคล้องกับหลักการแห่งความยุติธรรม และกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งการปรับปรุงหรือระงับกรณีพิพาทหรือสถานการณ์ระหว่างประเทศอันจะนำไปสู่การล่วงละเมิดสันติภาพได้ 2. เพื่อพัฒนาสัมพันธไมตรีระหว่างประชาชาติทั้งปวง โดยยึดการเคารพต่อหลักการแห่งสิทธิเท่าเทียมกัน และการกำหนดเจตจำนงของตนเองแห่งประชาชนทั้งปวงเป็นมูลฐาน และจะได้ดำเนินมาตรการอันเหมาะสมอย่างอื่นๆ เพื่อเป็นกำลังแก่สันติภาพสากล

ตารางที่ 5 : กฎบัตรสหประชาชาติ (ต่อ)

ภาษาอังกฤษ (ต้นฉบับ)	ภาษาไทย (แปล)
3. To achieve international cooperation in solving international problems of an economic, social, cultural, or humanitarian character, and in promoting and encouraging respect for human rights and for fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion; and	3. เพื่อทำการร่วมมือระหว่างประเทศ ในอันที่จะแก้ปัญหาระหว่างประเทศในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และมนุษยธรรม และส่งเสริมและสนับสนุนการเคารพสิทธิมนุษยชน และอิสรภาพอันเป็นหลักมูลสำหรับทุก ๆ คน โดยปราศจากความแตกต่างในทางเชื้อชาติ เพศ ภาษา หรือศาสนา และ
4. To be a center for harmonizing the actions of nations in the attainment of these common ends.	4. เพื่อเป็นศูนย์กลางสำหรับประสานการดำเนินการของประชาชาติทั้งปวง ในอันที่จะบรรลุสู่จุดหมายปลายทางร่วมกันเหล่านี้ให้กลมกลืนกัน
Article 7 1. There are established as the principal organs of the United Nations: a General Assembly, a Security Council, an Economic and Social Council, a Trusteeship Council, an International Court of Justice, and a Secretariat.	**มาตรา 7** 1. องค์กรสำคัญของสหประชาชาติที่ได้สถาปนาขึ้น มีสมัชชา คณะมนตรีความมั่นคง คณะมนตรีเศรษฐกิจ และสังคม คณะมนตรีภาวะทรัสตี ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ และสำนักเลขาธิการ
2. Such subsidiary organs as may be found necessary may be established in accordance with the present Charter.	2. องค์กรย่อยเช่นที่จะเห็นจำเป็น อาจสถาปนาขึ้นได้ตามกฎบัตรฉบับปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงด้านภาษาในกฎหมายไทย

หลังจากเกิดจุดเปลี่ยนของกฎหมายไทย และมีการพัฒนาการของกฎหมายไทยจากแบบดั้งเดิมมาสู่ปัจจุบัน ซึ่งแสดงไปข้างต้นแล้ว ในส่วนนี้ ผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของภาษาในกฎหมายไทย ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ อาจกล่าวได้ว่า ภาษากฎหมายไทยมีการเปลี่ยนแบบค่อย ๆ ปรับตามสมัย การเปลี่ยนแปลงด้านสำคัญที่พบ ได้แก่ การสะกดคำ และการใช้คำใหม่ คือ เปลี่ยนจากคำทั่วไปมาเป็นศัพท์เฉพาะ และเปลี่ยนจากศัพท์เฉพาะเก่ามาเป็นศัพท์เฉพาะใหม่ ในตัวอย่างข้างล่างนี้ จะเห็นว่าในข้อความจาก*กฎหมายตราสามดวง* และ*ราชกิจจานุเบกษา* ในรัชกาลที่ 4 มีการสะกดคำและคำศัพท์ที่ไม่เป็นที่รู้จักในปัจจุบันอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งผู้วิจัยแสดงให้เห็นโดยขีดเส้นใต้ไว้

ตัวอย่างภาษาในกฎหมายตราสามดวง

การรับฟ้อง พระไอยการลักษณรับฟ้อง ในบทที่ 1 ได้กำหนดลักษณะของบุคคล 7 ประการ ที่ห้ามมิให้รับฟ้องตามหลัก อินทพาษ 7 ดังนี้

1. คนพิกลจริตบ้าใบ้ 2. เสียจักษุทั้งสองข้างมิได้เห็น 3. คนเสียหูทั้งสองข้างมิได้ยิน 4. เปนง่อยเปลี้ยเดิรไปมามิได้ 5. เปนคนกยาจกถือ... กะลาขอทาน 6. เปนคนสูงอายุศมหลงไหล 7. เดกต่ำอายุศมเอาถ้อยคำมิได้คน 7 จำพวกนี้ ถ้ามาฟ้องร้องเรียนอย่าเพ่อฟังก่อน ให้ผู้เปนตะลาการไต่สวนผู้เปนสักขิญานรู้เหน ถ้าสมดั่งมันกล่าวจริง จึงให้รับไว้บังคับบันชาโดยมันกล่าว.....

ตัวอย่างภาษาในราชกิจจานุเบกษา ในรัชกาลที่ 4

...ตั้งแต่นี้ไปถ้าพระองค์เจ้าแลหม่อมเจ้าประสูติใหม่ ถาหม่อมราชวงษ์ราชนิกุลเกิดใหม่เกิดในปักษนั้น ขึ้นแรมใดก็ให้มาแจ้งความที่ศาลาท้าวศรีสัจจาในพระบรมหาราชวังในปักษนั้น อย่าให้ล่วงปักษไป ถ้าทำปิด ๆ บัง ๆ อ้อม ๆ แอ้ม ๆ ตามวิไสยใจอย่างเก่า จะมาบอกเอาต่อถึงเบี้ยหวัดนั้นไม่ได้

(หน้า 87)

...ใครๆจะช่วยคนแลให้กู้ยืม อย่าให้เชื่อคนที่มาหาเงินง่ายๆ แล้วแลช่วยเลื่อนลอย ให้มีนายประกันมั่นคง แต่ถ้าก่อนผู้ใดได้ช่วยฤาให้กู้นี่ ยืมสินไปไม่มีนายประกันมั่นคง ก็ให้เร่งตัวทาษแลลูกนี่ ให้หานายประกันให้เสียในเดือนแปดบุรพสารทนี้

(หน้า 95)

เป็นที่น่าสนใจว่า เมื่อกฎหมายไทยพัฒนามาถึงจุดความเป็นนานาชาติ ดังปรากฏในกฎหมายระหว่างประเทศในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษามากจนสังเกตได้ ดังนี้

(1) มีการใช้**คำทับศัพท์** เช่น *ยุไนเตดสะเต็ตส์* (United States ปัจจุบันใช้ *สหรัฐ*) หนังสือราติไฟ (instrument of ratification ปัจจุบันใช้ *สัตยาบันสาร*) *กงสุล* (consul ปัจจุบันยังคงใช้คำเดิม)

(2) มีการใช้**ศัพท์แบบวลียาวๆ** (ในปัจจุบันมีศัพท์บัญญัติเป็นคำ) เช่น ช่วยวินิจฉัย (arbitration ปัจจุบันใช้คำ *อนุญาโตตุลาการ*) เมืองที่อยู่ในป้องกัน (protectorate ปัจจุบันใช้ *รัฐในอารักขา*) ตกลงรับสัญญาเปนแน่นอน (ratify ปัจจุบันใช้ *ให้สัตยาบัน*)

(3) การใช้**ศัพท์บัญญัติ**ที่ปัจจุบันเลิกใช้แล้ว เช่น *อิศรประเทศ* (sovereign state ปัจจุบันใช้ *รัฐเอกราช*) *สมุทโจร* (pirate ปัจจุบันใช้ *โจรสลัด*)

ลักษณะของภาษากฎหมายไทยสมัยใหม่

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าภาษาในกฎหมายไทยสมัยใหม่ โดยเฉพาะในกฎหมายปัจจุบันเป็นทำเนียบภาษาเฉพาะ ไม่ใช้ภาษาทั่วไปหรือภาษาวรรณคดี ลักษณะสำคัญ คือ ใช้ถ้อยคำที่เป็นภาวะวิสัย (objective) หลีกเลี่ยงถ้อยคำที่เป็นอัตวิสัย (subjective) หรือแสดงอารมณ์ความรู้สึก (emotional) หากมีคำภาษาต่างประเทศ ต้องแปลเป็นภาษาไทย หากแปลไม่ได้ ให้ทับศัพท์ เช่น ศัพท์บัญญัติ *ภาคยานุวัติ* (accession) ในกฎหมายระหว่างประเทศ *อิเล็กทรอนิกส์* (electronics) ในกฎหมายเกี่ยวกับเทคโนโลยี

ที่น่าสนใจอีกประการ คือ ในกฎหมายไทยปัจจุบันภาษาไทยมีความสำคัญมากที่สุด กล่าวคือหากกฎหมายฉบับใดมีการแปลเป็นภาษาต่างประเทศคู่กันไว้ ก็ให้ถือว่าตัวบทกฎหมายภาษาไทยเป็นฉบับทางการเพียงหนึ่งเดียว และเป็นฉบับเดียวที่ใช้บังคับได้ ดังหลักฐานในคำแปลกฎหมายฉบับภาษาอังกฤษ โดยสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ดังนี้

"...คำแปลดังกล่าวได้รับการเผยแพร่เพื่อให้ผู้อ่านชาวต่างชาติสามารถทำความเข้าใจกฎหมายของประเทศไทยได้ในเบื้องต้น..."

"...คำแปลกฎหมายฉบับภาษาอังกฤษ แม้จะเป็นคำแปลฉบับทางการก็มิอาจมีผลใช้บังคับได้ตามกฎหมาย..."

"...การอ้างอิงข้อความของกฎหมายไทยไม่ว่าในกรณีใดต้องเป็นไปตามกฎหมายฉบับภาษาไทยที่ได้รับการตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษาเท่านั้น"

ลักษณะที่คงอยู่ในภาษากฎหมายไทยทุกยุคสมัย

ข้อค้นพบที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งของงานวิจัยนี้ คือ การธำรงอยู่ของคุณลักษณะ "อำนาจ" ของภาษากฎหมายไทย ซึ่งพบในกฎหมายตั้งแต่แบบดั้งเดิมถึงกฎหมายปัจจุบัน "อำนาจ" ตามหลักกฎหมายมี 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) *อำนาจผูกพัน* มีตัวบ่งชี้ทางภาษาคือ คำว่า "ให้" แสดงนัยของ "หน้าที่" 2) *อำนาจดุลพินิจ* มีตัวบ่งชี้ทางภาษา คือ คำว่า "อาจ" "อาจจะ" "สามารถ" "พึง" "จง" "ต้อง" "จะต้อง" ลักษณะ"อำนาจ" ทั้ง 2 แบบนี้ปรากฏในภาษากฎหมายไทยทุกสมัย ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย ถึงแม้คำที่ใช้เป็นตัวบ่งชี้อาจมีการปรากฏแตกต่างกันบ้างก็ตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างข้อความภาษากฎหมายในกฎหมายตราสามดวง

อนึ่งต่างประเทศสพไสมย เข้ามาอยู่ในประเทษเมืองใด มีคดีถ้อยความ<u>ให้</u>พิจารณาว่ากล่าวตามราชประเพณีเมืองนั้น...

..แล<u>ให้</u>ผู้รักษาทรัพยมรฎกทำบาญชีฎีกามายื่นแก่กรมมารฎก โดยสัจ <u>อย่าให้</u>เบียดบังอำพรางไว้สักอัน...

อนึ่งถ้าจะเอาตราไปวางนั้น <u>ให้</u>ไปดูขุนหมื่นกรมการผู้จะรับตราพร้อมกันอยู่ ณะศาลากลางแล้ว จึ่ง<u>ให้</u>ข้าหลวงผู้ถือตราเอาเสื้อเกี้ยวพุงถือตรานั้น ... ถ้ามิได้วางตราอย่า<u>ให้</u>ไหว้ขุนหมื่นผู้นั้น...

<u>ห้ามมิให้</u>บุตรฟ้องบิดามารดาเรียกคืนหนี้อันเกิดจากการกู้ยืม บุตรเขยหรือสะไพ้จะฟ้องก็ได้แต่ถือเป็นคนอุทลุม ก็<u>ให้</u>ฟ้องได้แต่เงินต้นเท่านั้น...

บุคคลผู้ใดจะเปนผู้พิภากษาตัดสินคดีการแห่งมนุษย์นิกรทั้งหลาย <u>พึง</u>กระทำสันดาน<u>ให้</u>นิราศปราศจากอะคติธรรมทั้งสี่ คือ ฉันทาคติ 1 โทษาคติ 1 ภะยาคติ 1 โมหาคติ 1...

ตัวอย่างข้อความภาษากฎหมายใน*ราชกิจจานุเบกษา* ในรัชกาลที่ 4

<u>ให้</u>ข้าราชการทุกตำแหน่ง และราษฎรทั้งปวงทราบทั่วกัน และประพฤติตาม แลรู้ความตาม โดยสมควร..

<u>ห้ามมิให้</u>ผู้ใดประมูลชิงทำภาษีน้ำตาลทรายเลย (หน้า 28)

<u>อย่าให้</u>ข้าหลวงเสนาเรียกค่านาแก้ราษฎรเลย (หน้า 36)

เพราะฉะนั้น<u>ให้</u>ภาถวายตัวเสียก่อน จึ่งเอาเข้าตั้งเบี้ยหวัดรับราชการ ถึงบิดาไม่ใช่ผู้มีบันดาศักดิดังว่ามาแล้วนั้น ก็ถวายตัวได้ เพราะบิดาเป็นมหาดเล็กมาแล้ว (หน้า 89)

เมื่อนั้น<u>จงยื่น</u>เรื่องราวถวายแก่พระเจ้าลูกยาเธอ เทอญฯ ถ้าจำเลยความฎีกานั้นเปนข้าหลวงในพระบวรราชวัง ก็<u>จะต้อง</u>ส่งไปถวายในพระบวรราชวัง (หน้า 114)

ตัวอย่างข้อความภาษากฎหมายไทยปัจจุบัน (ประมวลกฎหมายอาญา)

ในการกักขังแทนค่าปรับ ให้ถืออัตราสองร้อยบาทต่อหนึ่งวัน และไม่ว่าในกรณีความผิดกระทงเดียวหรือหลายกระทง ห้ามกักขังเกินกำหนดหนึ่งปี (มาตรา 30)

ห้ามมิให้คุมขังชั้นสอบสวนเกินกว่าสี่สิบแปดชั่วโมงนับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับมาถึงที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ (มาตรา 7)

ให้ดำเนินการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นก็ได้ หรือ (5) ส่งตัวเด็กนั้นไปยังโรงเรียน หรือสถานฝึกและอบรม หรือสถานที่ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกและอบรมเด็ก ตลอดระยะเวลาที่ศาลกำหนด แต่อย่าให้เกินกว่าที่เด็กนั้นจะมีอายุครบสิบแปดปี (มาตรา 73)

ผู้ใดต้องโทษปรับและไม่ชำระค่าปรับภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลพิพากษาผู้นั้นจะต้องถูกยึดทรัพย์สินใช้ค่าปรับ หรือมิฉะนั้นจะต้องถูกกักขังแทนค่าปรับ (มาตรา 29)

ศาลอาจสั่งในคำพิพากษาว่าเมื่อผู้นั้นพ้นโทษตามคำพิพากษาแล้ว ห้ามมิให้ผู้นั้นเข้าในเขตกำหนดเป็นเวลาไม่เกินห้าปี (มาตรา 45)

สรุป

บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของภาษากฎหมายไทยจากแบบดั้งเดิมมาเป็นแบบสมัยใหม่ ในการวิเคราะห์ภาษา ผู้วิจัยวิเคราะห์ตัวกฎหมายก่อน ซึ่งผู้วิจัยพบว่ากฎหมายไทยแบบดั้งเดิม คือ กฎหมายตราสามดวง ซึ่งเขียนในสมัยรัชกาลที่ 1 และจุดเปลี่ยนของกฎหมายไทย คือ การลงนามสนธิสัญญาเบาว์ริ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งเป็นครั้งแรกที่กฎหมายไทยร่างเป็นภาษาอังกฤษและแปลเป็นภาษาไทยภายหลัง หลังจากจุดเปลี่ยน กฎหมายไทยก็ค่อย ๆ พัฒนาการไปสู่กฎหมายสมัยใหม่จนถึงปัจจุบัน

ในด้านภาษากฎหมายไทย พบลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ การเขียนสะกดคำจากแบบเก่ามาสู่แบบปัจจุบัน และการใช้คำจากคำทั่วไปมาเป็นศัพท์เฉพาะทางกฎหมาย และการเปลี่ยนจากศัพท์เฉพาะมาเป็นศัพท์บัญญัติเป็นทางการในปัจจุบัน นอกจากนั้น งานวิจัยนี้ยังพบว่าไม่ว่าภาษากฎหมายไทยจะเปลี่ยนแปลงอย่างมากตั้งแต่อดีตมาถึงปัจจุบัน แต่มีคุณลักษณะหนึ่งที่คงอยู่เสมอ นั่นคือคุณลักษณะ “อำนาจ” ของภาษากฎหมาย ทั้ง “อำนาจผูกพัน” และ “อำนาจดุลพินิจ” ดังหลักฐานการใช้คำที่เป็นตัวบ่งชี้ คือ ให้ อย่า ห้าม ห้ามมิให้ อาจ ต้อง จะต้อง ซึ่งพบว่าปรากฏในภาษากฎหมายไทยทุกสมัย

เอกสารอ้างอิง

ชัย เรืองศิลป์. (2545). **ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352 - 2453 : ด้านสังคม**. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาคาร.

วินัย พงษ์ศรีเพียร. (2549). **กฎหมายตราสามดวง : หน้าต่างสังคมไทย**. จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ในโอกาสที่กฎหมายตราสามดวงมีอายุครบ 200 ปี ในพุทธศักราช 2548 และเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในโอกาสที่ครองศิริราชสมบัติครบ 60 ปี ในพุทธศักราช 2549. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

สรบุศย์ รุ่งโรจน์สุวรรณ, นัทธ์ชนัน นาถประทาน และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2558). **การวิเคราะห์วัจนลีลาภาษากฎหมายไทย**. รายงานวิจัยโครงการย่อยที่ 1 ในโครงการภาษาแห่งอำนาจ : การวิเคราะห์วัจนลีลาของภาษากฎหมาย ภาษาการเมือง ภาษาสื่อ และภาษาวิชาการของสังคมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2551). **ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์** [PDF].

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2549). **พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475** [PDF].

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2549). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534** [PDF].

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2549). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475** [PDF].

สำนักราชเลขาธิการ. (2537). **ราชกิจจานุเบกษา ในรัชกาลที่ 4**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง.

Balteiro, Isabel and Miguel Ángel Campos-Pardillos. (2010). A comparative study of Latinisms in court opinions in the United States and Spain International **Journal of Speech, Language and the Law**, 17(1), 95-118.

Colón-Ríos, Joel. (2011). Law, **Language and Latin American Constitutions**. Victoria University of Wellington Law Review. 42, 367 – 386.

Encyclopædia Britannica Eleventh Edition (1910 – 11).

Ferreri, Silvia. (2016). Loyal to Different Exclusive Masters: Language Consistency at the National and Supranational Level. **Statute Law Review**. 37(2), 172 – 181.

Jacobs, Norman. (1971). **Modernization without Development: Thailand as an Asian Case Study**. New York : Praeger Publishers.

Laverack, Peter J. (2015). The Rise of Asia and the Status of the French Language in International Law. **Chinese Journal of International Law**. 14 (3), 567 – 583.

Lawrence, T.J. (1895). **The Principles of International Law**. Boston : D.C. Heath & Co.

Lunde, Ingunn. (2017). **Culture as Politics: A Note on Language Legislation in Putin's Russia**. Bergen Language and Linguistics Studies. 7, 1 - 15.

Maley, Yon. (2008). The language of legislation. **Language in Society**. 16 (1), 25 - 48.

Meeuwis, Michael. (2015). Language legislation in the Belgian Colonial Charter of 1908 : a textual-historical analysis. **Language Policy**. 14: 49 – 65.

Riggs, Fred W. (1967). **Thailand: the Modernization of a Bureaucratic Policy**. Honolulu : East-West Center Press.

Sefton-Green, Ruth. (2012). How far can we go when using the English lan guage for private law in the EU? **European Review of Contract Law.** 2012(1), 30–46.

Wright, Susan. (2016). The Language of the Law in Multilingual contexts – Unpicking the English of the EU Courts' Judgments. **Statute Law Review**. 37(2), 156 – 163.